

Oljeformue, makt og demokrati

Månedsbrev 5/19

Statens bruk av oljepenger gir nordmenn et høyere løpende forbruk enn vi ellers kunne hatt. Men har det noe med formuen til den enkelte husholdning å gjøre?

Arne Jon Isachsen
Centre for Monetary
Economics (CME)

Om vi tar hele Oljefondet og deler på de 2,4 millioner husholdningene Norge består av, blir det 4,2 millioner kroner på hver husholdning. Et slikt beløp betyr lite for de rike og mye for de fattige. Relativt sett blir forskjellene i formue kraftig redusert ved en slik øvelse.

Men forfatteren av dette regnestykket, Steinar Juel i tankesmia Civita, overdriver kraftig når han lar notatet der dette regnestykket presenteres, ha tittelen "Formuesfordelingen i Norge er ikke skjev". Klart fordelingen av formue i Norge er skjev, innmari skjev. Men noe mindre skjev om man kjøper Juels regnestykke.

Klart at vi nordmenn har enorme fordeler av Oljefondet.

Det kan det se ut for at Sigurd Bjørnstad, journalist i Aftenposten, gjorde da han temmelig ukritisk fremla Civitas resonnement i en artikkel i sin avis den 12. april. Den 23. april fulgte professor Kalle Moene og forsker Rolf Aaberge opp med en kritisk vurdering i samme avis, "Civitas useriøse beregninger".

Formue er noe man måler på et tidspunkt. Hva din formue er per 31. desember, slik det fremkommer i skattemeldingen, legger grunnlag for betaling av formuesskatt. Inntekten i skattemeldingen viser hva du har tjent over tid – gjennom 2018. Formue er en beholdning. Inntekt er en strøm. Om inntektsstrømmen er større enn strømmen

av utgifter et år, vil det overskytende legges til formuen.

I

Klart at vi nordmenn har enorme fordeler av Oljefondet. Men å måle denne fordelingen ved å la hver husholdning få seg tildelt – rent fiktivt – 4,2 millioner kroner, er det meningsfylt?

Bedre å være mer konkret og jordnær. Hvilke fordeler har vi nordmenn av Oljefondet i 2019? Nasjonalbudsjettet gir et greit svar. For inneværende år er statens utgifter per innbygger 44.000 kr større enn statens inntekter. Likevel går statsbudsjettet i balanse, ved at om lag 230 milliarder kroner blir overført fra Oljefondet til Statskassen i løpet av året. Dette beløpet vil trolig øke jevnt og trutt. For kanskje å komme opp i vel 300 milliarder kroner om 12-15 år.

For å ha en mening om fordelingsvirkningene av Oljefondet, måtte vi ha en vurdering av hvordan statsbudsjettet ville sett ut uten disse 230 milliardene. Hvilke skatter ville vært høyere? Hvilke statlige utgiftsposter ville det vært kuttet i? Hvor mye ville de ulike gruppene tapt? Ville noen kommet bedre ut uten olje milliardene?

Slike spørsmål lar seg ikke besvare. Men det er de vi må stille om vi vil ha en mening om hvordan Oljefondet påvirker velstand

og velferd for ulike grupper i Kongeriket. Mekanisk å dele nitusenmilliarder kroner på tokommafremmillioner husstander gir liten mening. Mer generelt, å se på Oljefondet i lys av formuesfordeling, er lite informativt.

II

Formue er neddiskontert fremtidig inntekt. Sett at to personer hver får løfte om å bo gratis i en flunkende ny og fin leilighet så lenge de lever. Boutgiftene kan de dermed se helt bort fra. Formuesverdien – sparte boutgifter – av dette løftet er langt større for en 25 år gammel person enn for en som er 70 år gammel. Om de formuesmessig skal stå likt, er det ikke nok at løpende utgifter dekkes – også hovedstolen, selve leiligheten – må de begge eie, både hun på 25 år og han på åtti. Men se det er det ikke rom for i Juel sitt regnestykke. Den enkelte husholdning eier ikke de 4,2 millioner kroner Juel tilordner den – bare avkastningen, eller den løpende utbetalingen over statsbudsjettet som Handlingsregelen gir rom for.

III

En enorm fordel Norge har av Oljefondet er at staten dermed kan bruke solid med penger uten å skattlegge oss – hele 44.000 kr per snute i inneværende år. Skatt, vet vi, skaper uheldige vridningseffekter. Vi

ender opp med å bruke tid til å gjøre ting vi ikke er så gode på. Male hus, pusse båt, klippe plen, og så videre, som sikkert mange liker, men som mange gjør for å spare penger. Og pengene det koster, stiger med skatten. Bort med skatt og vi vil i større grad bruke tiden på hva vi kan og er gode på. En effektivitetsgevinst for samfunnet.

... å se på Oljefondet i lys av formuesfordeling, er lite informativt.

Men Oljefondet kan også ha en effektivitetsmessig bakside. Har relativt høyt sykefravær i Norge og svakt synkende deltakelse i arbeidsmarkedet noe med økte forventninger til hva en rik stat bør tilgodese sine innbyggere med? “Andelen som mottar sykepenger eller uføretrygd er høyere i Norge enn i mange andre land det er naturlig å sammenligne oss med”, står det å lese i Statsbudsjettet for 2018. Slik var det ikke for 10-15 år siden. Reformen som andre land har lyktes med på disse områdene, er det ikke enkelt å få gjennomslag for i verdens rikeste land.

IV

Penger er makt. Det var Edmond Dantès (der s-en til slutt skal uttales), helten i Alexander Dumas’ “Grevnen av Monte Cristo”, fullt på det rene med. Etter at Dantès hadde funnet skatten på Monte

Cristo og kjøpt seg tittel som greve, var tiden kommet for handling. Utstyrt med

“... the rank, influence and power that are bestowed in this world by wealth – that finest and greatest of forces that a human being can control”,

tok han en grusom hevn over dem som hadde forrådt ham. Formue (“wealth”) gir makt (“power”) og er det største maktmiddel (“greatest of forces”) som mennesket kan råde over, skal vi tro Alexander Dumas.

Makten som ligger i Oljefondet, utøves av NBIM, som er plassert i Norges Bank.

Ved vurdering av fordeling av formuen ut fra dette perspektivet – makten penger eller formuen gir – blir det ikke meningsfylt å ta med den felles potten som vi eier sammen, nemlig Oljefondet. Den enkeltes egen formue er det som her teller. Ved eierskap til aksjer, obligasjoner, bankinnskudd, hytter og hus.

Oljefondet gir utjevning av løpende konsum via de 44.000 kronene innbyggere i Norge i gjennomsnitt nyter godt av inneværende år. Men makten som den finansielle formuen vi har gir grunnlag for – på rundt tusen milliarder amerikanske dollar – er det opp til myndighetene å utøve. Hvilket da også gjøres via atferden til NBIM, forvaltningsorganet for fondet, som er plassert i Norges Bank.

“Vi kan ha demokrati, eller vi kan ha formue konsentrert i hendene på de få, men vi kan ikke ha begge deler”, sa i sin tid den amerikanske høyesterettsdommeren Louis Brandeis.

Mye kan sies om Oljefondet. Men på papiret å dele ut alle pengene – med like mye til hver husholdning – er en ørkesløs øvelse og neppe noe bidrag til bevaring av demokratiet.

16. mai 2019

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>